

Devijantnost mladih u procesu obrazovanja - iskusstva nastavnika

Maroević, Iva Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:660137>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski studiji

Odsjek za sociologiju

**DEVIJANTNOST MLADIH U PROCESU
OBRAZOVANJA - ISKUSTVA NASTAVNIKA**

Završni rad

Kandidat: Iva Katarina Maroević

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, 13. lipnja 2022.

Sažetak

Nasilje, kao oblik devijantnog ponašanja, česta je pojava u suvremenom svijetu i, kao takva, predstavlja niz problema. Djeca takvo ponašanje pretežito uče doma, a zatim ga prenose na svoje vršnjake i dovode do vršnjačkog nasilja. Ono se najčešće manifestira kao fizičko, psihičko i digitalno (cyber bullying), no možemo ga vidjeti i kao seksualno, ekonomsko ili kulturalno nasilje. Također, nasilnom ponašanju sve veći doprinos pridaju mediji i prikaz okoline koju oni djeci predstavljaju. Vršitelji nasilja pojedinci su labilnog, nestabilnog i impulzivnog karaktera, koji imaju neostvarenu želju za pokazivanjem svoje moći, kao što to biva u filmovima, serijama, igricama i sl. Okidač takvog ponašanja jest zanemarivanje i nasilje vršeno od strane roditelja u razvojnoj dobi djeteta koje postaje nasilnikom, kao i manjak privrženosti, gdje se dijete posljedično osjeća manje vrijednim i traumatiziranim. Generalno, djeca koja postaju nasilnicima, u ranijoj dobi pokazuju znakove agresije, impulzivnosti, buntovništva, no manjak rada dovodi do razvoja nepoželjnog ponašanja. Žrtve, s druge strane, introvertirane su i submisivne prirode, s vidljivim različitostima (rasa, religija, nacionalnost, izgled i sl.) kako bi se na njih jednostavnije ostavio utjecaj nasilnika. Posljedice koje nasilje ostavlja na svoju žrtvu veoma su bolne i iziskuju dugotrajan proces kako bi se "izbrisale". Mogućnosti prevencije nasilnog ponašanja sve su veći fokus, stoga se u mnogim zemljama razvijaju programi za njegovo suzbijanje.

Ključne riječi: devijantno ponašanje, nasilje, djeca, uzroci, posljedice, roditelji, privrženost, žrtva, prevencija

Summary

As a form of deviant behavior, violence is common in the modern world and, as such, presents a number of problems. Children mostly learn such behavior at home, and then transfer it on to their peers and lead to peer violence. It most often manifests as physical, mental and digital (cyber bullying), but it can also be seen as sexual, economic or cultural violence. Also, the media and the presentation of the environment they represent to children are making an increasing contribution to violent behavior. Bullies are individuals of labile, unstable and impulsive character, who have an unfulfilled desire to show their power, as is the case in movies, series, games, etc. The trigger for such behavior is neglect and violence done by parents in the developmental age of bully, as well as a lack of attachment, where the child consequently feels less valuable and traumatized. In general, children who become bullies show signs of aggression, impulsiveness, rebellion at an early age, but lack of work leads to the development of undesirable behavior. Victims, on the other hand, are introverted and submissive in nature, with visible differences (race, religion, nationality, appearance, etc.), in order to more easily be influenced by the bully. The consequences of violence on its victims are very painful and require a long process to "erase". Opportunities to prevent violent behavior are an increasing focus, so programs to combat it are being developed in many countries.

Key words: deviant behaviour, violence, children, bully, cause, consequences, parents, attachment, victim, prevention

Sadržaj

Uvod	5
Nasilje kao pojam	6
Uzroci nasilja	6
Privrženost	7
Nasilje među djecom	8
Osobine nasilne djece	10
Osobine žrtava nasilja	11
Nasilje roditelja nad djecom	13
Posljedice nasilnog ponašanja na žrtvu	13
Kako prevenirati vršnjačko nasilje?	14
PODATCI (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba)	17
Zaključak	19
Literatura	20

Uvod

Tema ovog rada je nasilje vršeno nad djecom, koje je prije svega jedan od oblika devijantnog ponašanja, a odnosi se na interakciju dvije ili više osoba, među kojima se od jedne strane vrši pritisak na žrtvu, s ciljem nadmoći, kontroliranja i izazivanja strahopoštovanja. Očitava se u nekoliko tipova, a to su: fizičko, psihičko, seksualno, ekonomsko, digitalno i kulturalno nasilje.

Psihičko i fizičko zlostavljanje djece nad djecom predstavlja sve veći problem u suvremenome svijetu, što je posljedica lošeg utjecaja roditelja, okoline i medija na djecu koja ga vrše. Nasilje roditelja nad djecom također se javlja kao problem kojemu je teško naći rješenje jer je prepoznavanje nasilnih roditelja komplicirano. Kao društveni problem, ističe neke svoje karakteristike po kojima ga se lakše prepoznaje i pokušava otkriti prije samog počinjenja.

Cilj je ovoga rada dati pregled nasilnog ponašanja u društvenom djelovanju te njegove uzroke i posljedice koje ostavlja na žrtve i same vršitelje nasilja.

U prvom ću dijelu dati prikaz mogućih uzroka nasilja unutar obitelji i društva te njihove pokretače. Drugi dio nastavlja se na prvi i opisuje privrženost kao temelj odnosa roditelja i djeteta, za bolje razumijevanje nasilja koje je nad djetetom vršeno. Treći i četvrti se dio osvrću na obilježja nasilja među djecom školske dobi. Peti dio fokusiran je na nasilje i oblike nasilja koje roditelji vrše nad svojom djecom i zbog čega do njega dolazi. Šesti i završni dio izlažu posljedice koje nasilno ponašanje ostavlja za sobom.

Nasilje kao pojam

Nasilje, posebice u 21. stoljeću, postalo je veoma zanimljiva društvena pojava kojom se sve više znanstvenika bavi. Agresivno je ponašanje jedan od uzroka nasilja, a njegova definicija glasi:

Razmatrajući agresiju sa njenog negativnog aspekta možemo navesti sljedeću definiciju: „Polazeći sa stajališta suvremene znanstvene psihologije, mogli bismo agresivno ponašanje (odnosno agresiju) definirati kao svaku reakciju (fizičku ili verbalnu) izvedenu s namjerom da se nekom drugom nanese šteta ili povreda bilo koje vrste, bez obzira da li je ta namjera do kraja realizirana“. (Nasilje u školi, 2014)

Agresija je širok pojam koji obuhvaća svako agresivno ponašanje ili namjeru istoga, dok je nasilje preciznije definirano I “grubi napad na drugu osobu ili osobe, koji rezultira ozljeđivanjem ili nanošenjem fizičke štete tim osobama” (Nasilje u školi, 2014). Takvo ponašanje neprestano je nanošenje štete žrtvi nasilja, u obliku zapostavljanja I zanemarivanja, verbalnih I fizičkih napada te uništavanja imovine žrtve.

Nasilno je ponašanje ponekad teško prepoznati I često dolazi do zabune između nasilja I samo bezopasne dječje igre, koja može nalikovati nasilnom odnosu. Igra djece često sadrži šale na račun prijatelja, prijateljska naguravanja I slično, no u tom su slučaju svi sudionici igre u jednakoj poziciji ili se one izmjenjuju te nema konstantne tuge I ljutnje, već se izmjenjuju emocije veselja I ljutnje. S druge strane, kak navodi psihologinja A. Kandare Šoljaga, u nasilju postoji dominantna I potlačena strana, nasilnik I žrtva nasilja. Nasilnik je trajno dominantna osoba, koja kod svoje žrtve izaziva neprestan strah, anksioznost I snažnu patnju (Bosno, K., 2019).

Uzroci nasilja

Sociolozi uzroke nasilja promatraju u širem društvenom kontekstu, što ih dovodi do zaključka da je nasilje produkt djelovanja obitelji i društvenog okruženja osobe koja iskazuje nasilno ponašanje. Uzroci se također očituju u raznim društvenim čimbenicima kao što su siromaštvo, izopčenost iz društva, kultura, medijska aktivnost i sl. Pod pojmom medijska aktivnost zapravo se nalazi prisutnost nasilja koje sami mediji prenose i šire među, u ovom

slučaju, mladima. Također, sadržajima koje prenose izazivaju nove vrste ponašanja i poglede mladih na svijet, učenjem “novih oblika nasilnog ponašanja”, učenjem “o obilježjima nasilja u stvarnom životu”, stvaranjem “nasilne slike svijeta”, povećavanjem “tolerancije na nasilje” te usvajanjem “stavova o njegovoj prihvatljivosti”, oponašanjem “nasilnih ponašanja viđenih u medijima” (Bačan, Buljan Flander, Matešković, 2010: 4), što je posebice izraženo kod djece, koja kopiraju ono što su vidjela u crticiama i na igricama.

Nasilno je ponašanje najčešće izraženo u adolescenskoj dobi, a razlog tome je niz promjena koje se događaju u pubertetu, a s njima se susreće cijela okolina potencijalno nasilnog pojedinca. Put ka svijetu odraslih, odnosno sazrijevanje, također djecu udaljava od roditelja i njihovog utjecaja, radi potrebe za samostalnošću, što znači da su ona okružena vršnjacima i rade “što ih je volja”. “Mogli bismo reći da u svakom adolescentu postoje dvije osobe: potisnuto dijete i izranjajuća odrasla osoba” (Bačan, Buljan Flander, Matešković, 2010.: 21), zbog čega je teško biti potpuno razuman i izgraditi kvalitetan identitet.

Privrženost

Nagonska je potreba svake osobe uspostaviti vezu sa svojom najbližom osobom, koja je najčešće roditelj, koji djetetu pruža osjećaj sigurnosti, ljubavi i zaštite kroz svoje, sukladne tome, oblike ponašanja. Privrženost se očituje u različitim tipovima, a oni se odnose na način na koji roditelji odgovaraju na potrebe djeteta.

Siguran tip privrženosti tvore emocionalno dostupni roditelji, koji su sposobni svojem djetetu pravodobno i ispravno odgovoriti na potrebe, s djetetom koje ima osjećaj slobode. “Samo privrženo dijete vjeruje: “Ja sam dobar/ra, željan/a, vrijedan/na truda i ljubavi drugih; roditelji su osjetljivi na moje potrebe, nježni, brižni i u njih se može imati povjerenja; moj život je u osnovi siguran i vrijedan.” (Bačan, Buljan Flander, Matešković, 2010.: 9). Taj tip privrženosti utječe na sam razvoj djeteta i njegovih funkcija. Dakle, dijete:

- a) razvija uzajamnost odnosa kako bi uspostavilo ispravniju komunikaciju s drugima,
- b) usvaja osjećaje povjerenja, sigurnosti i zaštite,
- c) interaktivno je sa svojom okoline, pomoću čega se uspješnije razvija socijalno i kognitivno,
- d) upoznaje se sa samokontrolom te ju razvija,
- e) na putu je razvitka zdravog identiteta,

- f) moralno i etično se ponaša (empatično je, suosjećajno i savjesno),
- g) razvija pozitivan pogled na svijet,
- h) udaljava se od stresnih iskustava, razvojem otpornosti na njih.

Nesiguran tip privrženosti posljedica je nezadovoljavajućeg odgovora roditelja na potrebe svoje djece od najranije dobi, zbog čega su djeca razvila osjećaj nesigurnosti. Nesigurna se privrženost očituje u površnim odnosima s drugima, neselektivnom prilaženju, nepovjerenju, destruktivnosti prema sebi i svojem okruženju, izbjegavanju neverbalne komunikacije, okrutnosti prema članovima obitelji i životinjama, nemogućnosti racionalnog razmišljanja o svojem lošem ponašanju, lošem odnosu s vršnjacima i nadređenima, uz probleme u školi, nedostatku moralnosti i etičnosti, lošoj samokontroli i nasilnom ponašanju, kroz borbu za kontrolu nad drugima. Razvoj nesigurnog tipa privrženosti popraćen je raznim čimbenicima, a to su:

- a) “djetinjstvo provedeno u institucijama,
- b) česte promjene udomiteljskih obitelji ili skrbnika, neuspjela posvojenja,
- c) mladi, neiskusni roditelji ili skrbnici kojima nedostaju roditeljske vještine,
- d) dugotrajna hospitalizacija u ranoj dobi,
- e) iskustvo zlostavljanja i zanemarivanja, neprimjereni odgojni postupci,
- f) smrt roditelja,
- g) konfliktni razvod roditelja,
- h) postporođajna depresija majke,
- i) roditelji koji boluju od psihičkih poremećaja, imaju probleme u kontroliranju vlastite ljutnje, ili su ovisnici o alkoholu i/ili drogama” (Bačan, Buljan Flander, Matešković, 2010.: 12).

Također, djeca s razvijenom nesigurnom privrženosti sklona su visokoj razini stresa u organizmu, što utječe na cjelokupni razvoj i budućnosti osobe.

Nasilje među djecom

Nasilje među djecom vrši pojedinac ili grupa zlostavljača, a može se odvijati izravno, što je popraćeno uvredama, ponižavanjem, negativnim kritikama, vršenjem pritiska naredbama i podređenošću, udaranje i sl., i neizravno, koje je teže uočljivo i češće je kod djevojčica, a odnosi se na isključivanje djeteta iz društva, ogovaranje i sl. Takvi se oblici

nasilja najčešće događaju na mjestima unutar škole, dakle u razredu, školskom zahodu, na školskom hodniku ili na igralištu, dokle god učitelji i profesori nemaju nadzor nad njihovim djelovanjem. Uža podjela od izravnog i neizravnog nasilja ona je koja nasilje dijeli na fizičko i verbalno (emocionalno, psihičko) nasilje. “Fizičko nasilje je najuočljiviji oblik, te podrazumijeva udaranje, guranje, štipanje, čupanje i sl. dok verbalno nasilništvo najčešće prati fizičko, a podrazumijeva vrijeđanje, širenje glasina, stalno zadirkivanje, ismijavanje... (npr. Debela! Debela!)” (Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba, 2010.). Zanimljivi su podaci o nasilnom ponašanju učenika koje iznose Sjedinjene Američke Države, a pokazuju koliki je problem nasilje postalo na globalnoj razini.

Neke statistike u SAD pokazuju da je godišnje preko 6 milijuna dječaka i 4 milijuna djevojčica uključeno u tučnjave na području škole, na igralištima je svakih 7 minuta napadnut neki učenik. U „kulturi oružja“ svaki peti učenik pozna nekog tko nosi oružje u školu. Ubojstva djece koja su počinili drugi učenici šokirali su javnost. U istaživanjima provedenim u Norveškoj došlo se do podatka da je 15% učenika uključeno u problem nasilnik/žrtva. Podaci za druge zemlje su slični, ili veći, iako postoje znatne razlike među školama i sredinama unutar pojedine zemlje. (Nasilje u školi, 2014)

Vršnjačko nasilje, odnosno ono nasilje koje se odvija u školama, tek je zadnjih nekoliko desetljeća postalo zanimljivo za znanstvenike, koji su iznijeli neke trendove nasilnog ponašanja. Oni su sljedeći: povećan je broj učenika koji otežavaju rad na nastavi, takvo se ponašanje očitava u mlađoj dobi nego ranije, nasilno ponašanje je sve češće, posebice kod adolescenata te je sve veći broj djece bez empatičosti i osjećaja krivnje zbog svojeg lošeg ponašanja. Povodom navedenih trendova, učitelji sve veći broj djece prikazuju kao nasilne i asocijalne učenike.

Nasilje u školi može se prepoznati prema nekoliko elemenata, koji se uvijek ponavljaju, a to su:

- *da se radi o agresivnom činu*
- *postoji nesrazmjer u snazi i moći (žrtvi je teško braniti se)*
- *radi se o činu koji se ponavlja*

- *može se raditi o fizičkom zlostavljanju (udaranje, guranje, potezanje i dr.), verbalnom (nazivanje ružnim imenima, prijetnje, ismijavanje i dr.) ili indirektnom zlostavljanju (isključenje iz grupe, ogovaranje i dr.).*
(Nasilje u školi, 2014)

Osobine nasilne djece

“Zločesta” djeca, koja se počinju ponašati u skladu s pripisanom osobinom, zapravo su početno impulzivna, energična, živahna, nestrpljiva i traumatizirana djeca, koja se snalaze u frustrirajućim situacijama, zbog čega su sklonija vršenju nasilja nad drugom djecom. Djeca svoju osobnost oblikuju unutar prvih četiri godina života, kada uče i nasilno ponašanje, koje se očituje u kasnijem djetinjstvu, stoga je u početku veoma važna uloga i odgoj roditelja. Roditelji su model ponašanja koje djeca uče, stoga se treba prema njima, kao i međusobno, odnositi mirno, bez nasilja. Disciplina također igra veliku ulogu u odgoju te se njome djeci daje do znanja koje je ponašanje poželjno, a koje se ne tolerira (http://www.ssmb.hr/libraries/0001/1736/Mobilna_aplikacija_NOVO.pdf). S druge strane, škola je važno mjesto za pojavu i oblikovanje nasilnog ponašanja, koje se u djeci pokreće kao posljedica nedostatka osjećaja prihvaćenosti u svakodnevnoj okolini. Zanimljivo je da djevojčice ponekad mogu biti nasilnije od dječaka, u obliku ogovaranja i objava putem društvenih mreža. Velik je problem nezainteresiranost učitelja i profesora, koji ne kontroliraju svoje učenike i nepravodobno reagiraju na nasilničko ponašanje, zbog čega ono često i izmakne kontroli, a žrtva ili žrtve već su oštećene.

Znakovi pomoću kojih se prepoznaje potencijalno nasilno dijete uključuju neukrotive napade bijesa i neopravdane ispade agresije, impulzivnost, neustrašivost i energičnost, neposlušnost autoriteta, manjak povezanosti s roditeljima i praćenje nasilja u medijima. Jače su građe od svojih vršnjaka te se dobro snalaze u sportu. Odlikuje ih sigurno držanje, a emotivno su razdražljivi i impulzivni, uz manjak ili nepostojanje empatije. Potencijalno nasilni školarci “imaju lošiju pažnju i koncentraciju, često ometaju školske aktivnosti, imaju loš uspjeh u školi, često upadaju u tučnjave s drugom djecom, na razočaranja, kritike i zadirkivanje reagiraju iznimnom ljutnjom, krivnjom i osvetom, često gledaju nasilne filmove i igraju nasilne igrice, imaju malo prijatelja te su često neprihvaćeni zbog svojeg ponašanja, sklapaju prijateljstva s drugom djecom koja su poznata po agresivnosti i neposlušnosti,

konstantno se suprostavljaju odraslima, zadirkuju i draže životinje, osjećaju se frustrirano, djeluju kao da ne suosjećaju s drugima” (Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba, 2010.). Nasilni adolescenti ne poštuju autoritete, bezosjećajni su i apatični, nasiljem rješavaju svoje probleme, neuspješni su u školi, a često i isključivani kao posljedica tog neuspjeha, skloni su porocima kao što su alkohol i droga, a sudjeluju i u uništavanju javnog vlasništva i tučnjavama. “U longitudinalnom istraživanju D. Olweusa u Norveškoj, približno 60% onih koji su bili označeni kao nasilnici u 6. do 9. razredu barem je jednom osuđivano do svoje 24. godine. Od toga je njih 35-40% osuđivano tri ili više puta“ (Nasilje u školi, 2014).

Jedan je od čestih problema u suočavanju i rješavanju nasilnog ponašanja taj što roditelji ne mogu ili ne žele prihvatiti da je njihovo dijete nasilnik. Primjer je jedna zagrebačka osnovna škola, koju su roditelji prijavili inspekciji nakon što je njihovo dijete optuženo kao nasilno, zato što su smatrali svoje dijete ugroženim i, samim time, žrtvom nasilja, a ne nasilnikom. Kako bi se roditelji lakše suočili s činjenicom da je njihovo dijete nasilnik, trebaju poslušati što im poručuju djelatnici škole, zato što je takvom djetetu potrebna pomoć. Nasilno je dijete najčešće nesretno i bori se s negativnim emocijama, koje nasiljem pokušava riješiti. Dijete koje se bori s problemima, neće ih u većini slučajeva reći roditeljima, zbog čega je adekvatna pomoć obratiti se psihologu za pomoć nasilnom djetetu. Također, dijete koje se nalazi u obitelji koja se suočava s problemima nasilja ili se takvo ponašanje promovira, često i samim time postaje nasilnik. S nasilnim se djetetom treba razgovarati o jačini problema nasilja te mu predstaviti nasilje kao loš oblik ponašanja koji se ne može tolerirati, već da se problem i sukobi trebaju rješavati mirnim putem i zdravom komunikacijom.

Osobine žrtava nasilja

Najčešće žrtve nasilja među djecom, ona su djeca koja su ranjiva i po nečemu drugačija od druge djece. Dakle, to su npr. djeca koja se razlikuju po boji kože, imaju neobično ime, visinom odskaku od ostalih, nisu dominantne vjere, oblače se neobično i sl. Obično su djeca nad kojom se vrši nasilje povučena, prestrašena, niskog samopouzdanja, a nemaju puno prijatelja koji bi stali u njihovu obranu. Vršnjaci ih isključuju iz društva i ne igraju se s njima, zbog čega traže utjehu u blizini učitelja i odraslih osoba. Također, ne znaju se obraniti, odnosno “zauzeti za sebe”, nesigurna su, zbog čega ne traže pomoć, već se

smatraju krivim za situaciju u kojoj se nalaze. "Najčešće je žrtva: novo dijete u razredu, nadareno dijete, mirno i ljubazno dijete, dijete koje ima dobar odnos s učiteljem, dijete nižeg socijalno-ekonomskog statusa, dijete iz druge etničke skupine, hendikepirano dijete/dijete s posebnim potrebama, dijete razvedenih roditelja, dijete žrtva obiteljskog nasilja." (Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba, 2010.) Ponekad se pojavljuju učenici koji su istovremeno nasilnici i žrtve, „provokativne žrtve“, koje su u većini slučajeva dječaci. Taj su naziv dobili prema svojoj nagloj naravi te pokušaju vraćanja nasilnog ponašanja, u kojem nisu uspješni (Nasilje u školi, 2014).

Zanimljivo je što, kroz odrastanje i u kasnijem djetinjstvu, nasilno ponašanje slabi i samim je time manji broj žrtava nasilja.

„Nasilje među starijom djecom i adolescentima može poprimiti mnogo ozbiljnije oblike kao što su uporaba oružja, ubojstva (što je naročito izraženo u SAD) i uključiti napade ne samo na djecu već i na odrasle“ (Nasilje u školi, 2014).

U trenutku kada roditelji saznaju da je njihovo dijete žrtva nasilja, najvažnije je reagirati racionalno te ne nasrtati na roditelje zlostavljača, kao ni na samo dijete. Takav bi čin mogao dodatno otežati djetetu koje je izloženo nasilju. S druge je strane poželjno dodatno istražiti i uvidjeti obje strane u sukobu i kojim je povodom do nasilja došlo. Potrebno je saslušati vlastito dijete i pružiti mu oslonac, kada se ono već otvori o postojećem problemu, zato što je zlostavljanom djetetu najčešće teško o tome govoriti. Također, djetetu treba ukazati na to da je mogućnost nasilnog ponašanja njegovog zlostavljača to što je ono možda samo zlostavljano u drugoj okolini koja nije škola te da ni dijete zlostavljač nije toliko opasno niti nadmoćno. Naposljetku se djetetu treba pružiti savjet kako se zaštititi od zlostavljača. Neki su od načina:

- *ne pokazuj da te zlostavljanje ljuti i uznemirava jer to 'hrani' zlostavljača*
- *ne reagiraj, ignoriraj zlostavljača, otiđi iz situacije*
- *složi se sa zlostavljačem, kaži 'Imaš pravo', i otiđi*
- *uvijek budi u grupi s drugom djecom, ne osamljuj se*
- *ako trebaš bježati, uvijek bježi prema ljudima, a ne na osamu*
- *ne ulazi ni u kakve razgovore sa zlostavljačem*
- *probaj ne shvaćati osobno ovaj problem jer su problemi djeteta koje zlostavlja uzrok, a ne ti. (Bosno, K., 2019)*

Nasilje roditelja nad djecom

Verbalno zlostavljanje roditelja nad djecom često je zanemarivano jer se moć riječi ne poistovjećuje s moći fizičkog nasilja. Međutim, riječ nekada boli više nego udarac. Roditelji koji su verbalni zlostavljači svoju djecu verbalno napadaju vezano uz njihov izgled, sposobnosti, inteligenciju i općenito njihove vrijednosti, koju umanjuju.

Fizičkom se zlostavljanju, s druge strane, pridaje više pažnje i nastojanja da ga se spriječi. Temeljni je problem fizičkog zlostavljanja to što roditelji primjenu fizičke sile shvaćaju ispravnim sredstvom za odgajanje djeteta. “U pokušaju da se razjasni što sve čini fizičko zlostavljanje, Kongres je 1974. donio Odluku o državnoj prevenciji i tretmanu zlostavljane djece” (Buck, C., Forward, S., 2002.: 95). Prema tome, fizičko je zlostavljanje definirano kao “nanošenje fizičkih ozljeda, kao što su masnice, opekotine, modrice, porezotine, frakture kostiju i lubanje, koje su uzrokovane udaranjem, rezanjem, vezanjem, pljuskanjem, itd” (Buck, C., Forward, S., 2002.: 95). Roditelji koji fizički zlostavljaju svoju djecu imaju problem sa samokontrolom i izbacivanjem bijesa na krivi način. Također je takvo njihovo ponašanje često posljedica doživljavanja istog u djetinjstvu, što je dovelo do velikog *emocionalnog manjka i neispunjenih potreba*. S druge strane, neki roditelji koji fizički zlostavljaju svoju djecu suočavaju se s problemima ovisnosti o alkoholu ili drogi, što ugrožava normalnu funkciju živaca.

Koji je god oblik nasilnog ponašanja, od navedena dva, vršen nad djetetom, ono će biti ugroženo i neće biti opskrbljeno svim potrebama za ispravno sazrijevanje. Dijete također neće imati podršku roditelja, koja je iznimno potrebna kako bi se lakše suočavalo s ostalim problemima koje djetinjstvo i ulazak u *svijet odraslih* sa sobom donose.

Posljedice nasilnog ponašanja na žrtvu

Posljedice nasilničkog ponašanja mogu biti velike, što ovisi o obliku vršenja nasilja i o načinu na koji ga žrtva prihvaća. One su depresija, tuga, strah, manjak samopouzdanja i sl., a u najgorem slučaju, stres koji nastaje uslijed doživljenog nasilja može kasnije izazvati bolest. Prema istraživanjima, vršnjačko nasilje negativno utječe na žrtvu u obliku straha od odlaska u školu ili na školski autobus, glavobolje ili boli u truhu. Kod žrtava nasilja javlja se manjak samopouzdanja, a s vremenom se mogu razviti poremećaji kao što je anksioznost,

depresija i manjak želje za životom, koja naposljetku vodi do suicidalnih misli. Jedan je od problema što se djeca izložena nasilju zatvaraju u sebe i ne govore roditeljima o nasilju koje proživljavaju. S druge strane, nasilnici također imaju trajne posljedice svojeg ponašanja jer su skloni kasnijem kriminalnom ponašanju u životu.

Kako prevenirati vršnjačko nasilje?

U svijetu je sve češća pojava nasilja, posebice među mladima, što je navelo ustanove na stvaranje programa koji imaju svrhu edukacije i smanjenja nasilnog ponašanja u školama. Ideja je da se programima educira učenike, njihove roditelje te učitelje, kako bi svijest o nasilju bila što jasnija i proširenija, a samo suočavanje s tim problemom i njegovo rješavanje jednostavnije. Programi namijenjeni prevenciji nasilja u školama iziskuju uključenost svih sudionika problema, a to su učenici, roditelji, sama škola te gradskih i državnih institucija. Škola je ustanova koja bi djetetu trebala pružiti sigurno i nesmetano obrazovanje, stoga su programi važni kako bi se ono omogućilo i minimaliziralo nasilje. Učitelji u Velikoj Britaniji došli su na ideju distanciranja nasilnih učenika od onih koji se uzorno ponašaju, na način da se za takve učenike naprave zasebni odjeljci. Iako ideja zvuči kao dobro rješenje za suzbijanje nasilja te je predložena Parlamentu, no ipak se postavlja pitanje „Ako nasilnog učenika izbacimo iz škole, tko će dalje utjecati na njega? Nije li bolje škole pretvoriti u mjesta gdje će učiti kako kontrolirati sebe, smanjiti svoje agresivne i neprijateljske stavove i ponašanja koji vode u nasilje i pomoći žrtvama (Nasilje u školi, 2014)?“ Stoga je najčešće adekvatno rješenje educirati nasilnog pojedinca, a tek kada nije moguće pomoći učenika, rješenje je njegovo distanciranje odnosno izbacivanje iz obrazovne ustanove.

Programi za prevenciju nasilja u školama

“Dan Olweus u svojoj knjizi „Nasilje među djecom u školi“ daje i kratak pregled programa za smanjenje nasilja u školama, gdje razmatra opće preduvjete, te mjere na razini škole, razreda i individualnoj razini (Nasilje u školi, 2014)“.

Opći preduvjeti podrazumijevaju to da su roditelji i učitelji, odnosno profesori, prije svega svjesni problema s nasiljem koje se oko njih pojavljuje. Kako bi se uopće započelo s rješavanjem problema, potrebno je prikupiti informacije od strane škole o nasilnom ponašanju i uvjetima u kojima učenici te škole rade. Krajnja je točka općih preduvjeta pristanak učitelja i roditelja da će se aktivno uključiti i pridonijeti rješavanju problema nasilja.

Mjere na razini škole uključuju “sastanak cjelokupnog školskog osoblja, predstavnika roditelja i učenika. Cilj je izrada općeg i dugoročnog plana za prevenciju nasilja u školi (Nasilje u školi, 2014)“. Plan, kako bi obuhvatio što više točaka i razradio sve oblike problema, iziskuje iše vremena. Potrebno je raspraviti te odlučiti koje su mjere kvalitetne te kako ih se može prilagoditi okolini pojedine škole. “Dobar uvid u problem može dati primjena upitnika o problemu nasilnik/žrtva (Nasilje u školi, 2014)“. Jedna je od kvalitetnih mjera na razini škole ta da se za vrijeme odmora prati situacija u školi, u svlačionicama škole, na igralištima i slično te, pomoću promatranja, vidi ima li aktualnih problema s nasiljem. Druga je mjera, koja može pomoći učenicima koji su žrtve nasilja, postaviti na hodniku škole kutiju za poruke ili telefon koji se može kontaktirati u slučaju nasilnog odnosa. Komunikacija je ključ u rješavanju problema, stoga je također važno surađivati s roditeljima te ih osvjestiti o problemima.

Mjere na razini razreda odnose se na pravila koja je obavezno donijeti, a tiču se nasilnog ponašanja unutar razredne sredine. Važno je razviti pozitivno okruženje u razredu, potaknuti suradnju između učenika, što dovodi do zdrave sredine za razvoj djece. Razgovorom se učenicima daje do znanja koje je ponašanje poželjno, a koje se, s druge strane, kažnjava i ostavlja na njih nepoželjne posljedice. Također se učenicima “imenuju ona ponašanja koja su nasilnička, potiče se empatiju, međusobno pomaganje i podrška kako bi se zaštitili od nasilničkog ponašanja, raspravlja o pasivnom sudjelovanju u zlostavljanju, razlici između „tužakanja“ i traženja pomoći i dr. (Nasilje u školi, 2014)“.

Mjere na individualnoj razini donose se kada učitelj stekne dojam ili je upoznat s nasilnim ponašanjem u razredu te uspostavlja komunikaciju s nasilnim učenikom i sa žrtvom tog nasilnog ponašanja. Cilj je razgovora s nasilnikom natjerati ga na prekidanje nasilnog ponašanja postavljanjem kazni u slučaju da se ono nastavi.

Većina stručnjaka za probleme nasilja među učenicima u školi dijeli sljedeća uvjerenja o efikasnoj prevenciji:

Strategije koje se koriste moraju biti praktične: važno je koliko su efikasne, a ne koliko su lake ili brze. (...)

Nije svako suprotstavljanje nasilno ili nezdravo: učenici uče kako se suprotstaviti jedino kroz isprobavanje i uče iz iskustva. Određene vrste suprotstavljanja bi trebalo ohrabrivati, umjesto kažnjavati. (...)

Ključne strategije i intervencije osnivaju se na vrijednostima, a ne na nagradama i kaznama: učenici se moraju naučiti birati nenasilno ponašanje i u odsutnosti autoriteta. Dugoročne promjene se temelje na poučavanju vrijednosti kao što su sigurnost, altruizam, poštovanje i sl.

Sva ponašanja za koja želimo da ih učenici biraju i slijede moramo i sami pokazivati kao model i poučavati ih o njima: pokazati učenicima model izražavanja ljutnje, frustracije i nestrpljenja kakav želimo vidjeti kod njih. (...) Na ovaj način pokazujemo učenicima kako stvarni ljudi - mi, koriste nenasilne strategije i kako su one djelotvorne čak i onda kad se ljudi osjećaju neprijateljski raspoloženi.

Svaki učenik je dobrodošao u školi, čak i onaj koji se ne ponaša dobro: u školi ne smiju postojati marginalizirani i manje vrijedni učenici. (...)

Svi u školi moraju biti uključeni kako u stvaranje tako i provedbu programa prevencije nasilja: nužno je sudjelovanje svih, počevši od ravnatelja, učitelja, roditelja, učenika, administrativnog i tehničkog osoblja. Bez sudjelovanja svih neće biti željenih promjena (Nasilje u školi, 2014).

Škole samostalno prilikom prepoznavanja nasilnog ponašanja trebaju obavijestiti prije svega roditelje nasilnog djeteta i roditelji djeteta žrtve nasilja. Zatim se obavještava nadležne

institucije, odnosno Centar za socijalnu skrb, o nastalom problem, zato što same nemaju ovlasti takvog učenika sankcionirati bilo kako osim postavljanjem pedagoških mjera. Komplikacije koje nastaju vezano uz problem nasilnog ponašanja su slaba angažiranost institucija, koje na nastale probleme odgovaraju s velikim kašnjenjem i manjkom interesa, što je obeshrabrujuće za žrtvu nasilja, kao i roditelje žrtve (Bosno, K., 2019).

PODATCI (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba)

- “Postotak školske djece koja su žrtve nasilništva u školi u većini zemalja je sličan: u Australiji 17%, u Engleskoj 19%, Japanu 15%, Norveškoj 14%. Španjolskoj 17%, SAD-u 16%.
- Najčešće se događa od 4. do 8. razreda OŠ.
- Čak 71% profesora i nastavnika ne obazire se i ne poduzima ništa na nasilnička ponašanja i zastrašivanja u školi.
- Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba provela je 2003. godine istraživanje u 25 osnovnih škola o školskom nasilju među djecom. Upitnike su ispunjavali učenici od četvrtog do osmog razreda, u 13 gradova Hrvatske. Vezane uz osjećaj sigurnosti djece u školi pokazalo se da se 6 % djece osjeća loše u školi, a čak 20 % ni dobro ni loše. Odbačeno u školi se osjeća 3 % djece, a 9 % ni prihvaćeno ni odbačeno. Što se tiče osjećaja sigurnosti u pojedinim dijelovima škole, 12 % djece se osjeća nesigurno u školskom WC-u, 11 % na putu iz/do škole, 9 % na školskom hodniku, 8 % na školskom igralištu, 5 % u dvorani za tjelesni, 4 % u učionici i 3 % u blagovaonici. Uočeno je da je osjećaj sigurnosti znatno povezan i sa doživljenim i sa počinjenim nasiljem (djeca koja češće doživljavaju i čine nasilje, osjećaju se općenito nesigurnije u školi).
 - o Dobiveni rezultati su pokazali da otprilike svako četvrto dijete, tj. 27 % ispitanih učenika doživljava barem jedan od oblika nasilja u školi skoro svakodnevno, pri čemu su 19 % djece pasivne žrtve (samo doživljavaju nasilje), a 8 % djece su „provokativne žrtve“ (doživljavaju nasilje, ali ga i čine). Istraživanje je pokazalo da je 8 % djece svakodnevno nasilno prema drugoj djeci, a sama ne doživljavaju nasilje (tj. ukupno 16 % djece se svakodnevno ponaša nasilno prema drugoj djeci). Postoji značajna povezanost između počinjenog i doživljenog nasilja. Djeca koja češće doživljavaju nasilje, češće su i sama nasilna prema drugoj djeci.

- o Odgovarajući na pitanje od koga djeca doživljavaju navedeno nasilje, iz rezultata se zaključuje da je u 37 % slučajeva to dijete iz istog razreda, u 16 % slučajeva dijete iz višeg razreda (starije), u 11 % slučajeva je to dijete iste generacije ali iz drugog razreda, a u 3 % slučajeva je dijete iz nižeg razreda.
- Analizom raširenosti nasilja ovisno o školskom uspjehu djece dobiveni su zanimljivi podaci. Pokazalo se da i doživljeno i počinjeno nasilje pada s obzirom na visinu ocjene tj. veća je raširenost nasilja kod djece s nižim uspjehom nego kod djece s višim uspjehom.
 - o Uspoređujući djevojčice i dječake dobiveni rezultati su pokazali da je 35 % dječaka i 31 % djevojčica doživjelo nasilje, a da je 33 % dječaka i 17 % djevojčica nasilno prema drugima.
 - o Kad se radi o traženju pomoći u okolini dobiveni rezultati ukazuju da je 39 % djece razgovaralo s roditeljima, 38 % razgovaralo s prijateljem/prijateljicom, 14 % nije s nikim razgovaralo, 13 % djece je razgovaralo s bratom/sestrom, a 11 % je razgovaralo s nastavnikom.
 - o Rezultati istraživanja su pokazali da se nasilje nakon traženja pomoći u okolini, najčešće više nije događalo ili se manje događalo.
- Pokazalo se da su žrtve nasilničkog ponašanja u školi kao dvadesetogodišnjaci depresivniji od osoba koje nisu bile žrtve takvog ponašanja.” (Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, 2010.)

Zaključak

Devijantno ponašanje za jedan od svojih oblika ima nasilje, kao sve veći problem današnjice. Vršeno od strane roditelja nad djetcom ili djece nad drugom djecom, ono može biti fizičko, psihičko, seksualno, ekonomsko i kulturalno nasilje, a za cilj ima nadmoć nad žrtvom. Nasilna djeca i roditelji nose karakteristike takvoga ponašanja, a neke su od njih impulzivnost, nemogućnost samokontrole, bijes itd. Svako nasilje nečime je uzrokovano, a uzroci školskog i roditeljskog nasilja razlikuju se, no ostavljeni tragovi neizbrisivi su za žrtvu.

Literatura

1. *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama* (2020.-2024.), <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/StrucnaTijela/Akcijski%20plan%20za%20prevenciju%20nasilja%20u%20skolama%20za%20razdoblje%20od%202020.%20do%202024.%20godine.pdf> (pristupljeno 5.4.2020.)
2. Bosno, Kristina (2019.), *Bullying u školama: Što učiniti ako je vaše dijete žrtva ili zlostavljač?*, Zadovoljna.hr, <https://zadovoljna.dnevnik.hr/clanak/bullying-u-skolama-sto-uciniti-ako-je-vase-dijete-zrtva-ili-zlostavljac---415769.html>, (pristupljeno 12. veljače 2019)
3. Botonjić, A. (2018.) *Vrste nasilja u osnovnoj školi*, završni rad, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet.
4. Buljan-Flander, Gordana; Karlović, Ana; Matijević-Vrsaljko, Ljubica, 2003. *25 pitanja (i odgovora) za stručnjake o postupcima pri otkrivanju zlostavljanja djece*, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Zagreb.
5. Buljan-Flander, Gordana; Bačan, Marija; Matešković, Dragana, 2010. *Nasilna ponašanja mladih: zašto je ljubav važna?: vodič za roditelje*, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Zagreb.
6. Buljan-Flander, Gordana; Šostar Zvonimir, *Nasilje među djecom*, Zagreb, <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-medu-djecom-2/> (pristupljeno 23. prosinca 2018.)
7. Forward, Susan; Buck, Craig, 2002. *Otrovni roditelji - Prevladavanje njihovog bolnog nasljedstva i spašavanje vlastitog života*, Bios, Zagreb.
8. Matić, Renato, 2003. *Društvena promocija bezakonja: uvod u sociologiju devijantnosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
9. *Nasilje u školi*, (2014.), <http://taekwondo-dubrava.hr/obiteljski-kutak/nasilje-u-skoli/>, (pristupljeno 5.5.2021.)
10. *Zaustavimo nasilje u školama*, (2014.), http://www.ssbm.hr/libraries/0001/1736/Mobilna_aplikacija_NOVO.pdf, (pristupljeno 18.3.2019.)